

УДК 336.145:657

ПОСТАНОВКА СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ОБЛІКУ ЗА СЕГМЕНТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Ігнатенко Т.В., аспірантка кафедри бухгалтерського обліку
Київський національний торговельно-економічний університет

В статье раскрыт процесс бюджетирования, который обеспечивает принятие эффективных решений на краткосрочную и долгосрочную перспективу в разрезе выделенных сегментов деятельности.

Ключевые слова: планирование, система бюджетирования, основной бюджет, бюджет реализации, бюджет товарных запасов.

The process of budgeting, which provides the acceptance of effective decisions on a short-term and long-term prospect in the cut of allocated segments of activity, is exposed in the article.

Key words: planning, system of budgeting, basic budget, budget of realization, budget of commodity supplies.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах нестабільності зовнішнього середовища і невизначеності умов господарювання планування діяльності підприємства є ефективним та дієвим засобом удосконалення системи управління. Професор Нападовська Л.В. зазначає: «планування – перша стадія управління підприємством, на основі якого здійснюється формування техніко-економічних показників, які мають бути досягнуті підприємством у чітко визначені терміни» [12]. Планування надає можливість структурувати поставлені цілі підприємства, розглянути можливі засоби їх досягнення, а також оптимально розподіляти ресурси, що підвищить ефективність їх використання. Планування тісно пов'язане з бюджетуванням діяльності підприємства, яке є його основним та найефективнішим інструментом.

У зв'язку з цим актуальними є дослідження в напрямку постановки системи бюджетування в умовах обліку за сегментами діяльності.

Метою статті є постановка системи бюджетування на підприємстві в умовах обліку за сегментами діяльності.

Матеріали і методика досліджень. Як інформаційна база для дослідження використані напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців з даного питання, публікації в спеціалізованих виданнях, а також практичні дані ПАТ Універмаг «Дитячий світ», м. Київ.

В процесі дослідження застосовувались такі методи, як монографічний, аналізу, синтезу й аналогій.

Об'єктом дослідження виступає система бюджетування в умовах обліку за сегментами діяльності підприємства.

Результати дослідження. Провідні вчені трактують термін «бюджетування» по-різному. Голов С.Ф. визначає бюджетування як «процес планування майбутніх операцій підприємства та оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів» [5]. Вахрушина М.А. і Каверіна О.Д. визначають бюджетування як «складову частину управлінського обліку, що виконує функцію планування і контролю» [4; 10]. Нападовська Л.В. дає таке визначення: «бюджетування – процес підготовки бюджетів як інструменту планування та контролю для управління підприємством» [12]. Ковтун С. розглядає бюджетування як «технологію фінансового планування, обліку і контролю доходів і витрат, одержуваних від бізнесу на всіх рівнях управління, що дозволяє аналізувати прогнозовано отримані фінансові показники» [11]. Стоянова О.С. зазначає, що «бюджетування – це складова частина фінансового планування, тобто процесу визначення майбутніх дій щодо формування та використання фінансових ресурсів» [15]. Термін «бюджетування», на наш погляд, більш точно трактує Онищенко С. як «процес організації управління фінансово-господарською діяльністю суб'єктів господарювання, який ґрунтується на розробці бюджетів у розрізі центрів відповідальності та/або напрямів діяльності, організації контролю за їх виконанням, аналізу відхилень від бюджетних показників та регулюванні на цій основі господарської діяльності з метою узгодження й досягнення намічених результатів на всіх рівнях управління» [14].

Підсумовуючи вищесказане, не заперечуючи погляди провідних науковців, запропонуємо таке визначення бюджетування – це важлива інформаційна система для цілей внутрішнього управління діяльністю підприємства (сигнальною системою у загальному механізмі управління компанією) на базі функціонування сегментів, використовуючи визначені фінансові інструменти (бюджети).

Узагальнення та аналіз вивчених літературних джерел дозволяє стверджувати, що постановка системи бюджетування на підприємстві охоплює наступні етапи (рис. 1).

Рис. 1. Етапи постановки системи бюджетування на підприємстві за сегментами діяльності (опрацювання власне)

На першому етапі постановки системи бюджетування за сегментами діяльності необхідно затвердити нормативні документи, в яких закріплюються найважливіші моменти процесу бюджетування: структура бюджетування, перелік і склад бюджетів, функції відповідальних осіб, їх права та обов'язки щодо формування, а також виконання бюджетних показників тощо. Дослідження наукових джерел показало, що процес бюджетування на підприємстві регламентується спеціальним положенням, яке розробляється ним самостійно, враховуючи специфіку діяльності [2; 11; 13]. У Положенні про бюджетування необхідно затвердити строки складання і прийняття бюджетів та визначити відповідальність за невиконання чи неналежне виконання бюджетів.

Для постановки системи бюджетування на підприємстві зазвичай створюється окремий відділ, який забезпечує виконання контрольної функції щодо складання та виконання бюджетів. Для організації процесу бюджетування на професійному рівні доцільно до складу підрозділу включити вище керівництво, керівників усіх виділених сегментів діяльності, а також працівників фінансового та економічного відділів.

Наступним етапом постановки системи бюджетування є формування основного бюджету. Жарилгасова Б.Т. зазначає: «як фінансові інструменти, розробка яких є однією з основних цілей бюджетування, виступають бюджети» [9]. Бюджет – інструмент фінансового планування (прогнозування) і контролю за діяльністю компанії та її структурних підрозділів [3].

Аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок, що науковці по-різному класифікують бюджети.

Нападовська Л.В. зазначає, що «існують різні види бюджетів залежно від структури та розміру організації, розподілу повноважень та особливостей діяльності» [12].

Каверіна О.Д. класифікує бюджети на стратегічні та поточні плани залежно від цілей та задач управління, а також на статичні та гнучкі з метою проведення аналізу виконання бюджетів [10].

На думку Васильєвої М.В., бюджети доцільно класифікувати на три види:

- бюджети підприємства (бюджет доходів і витрат, бюджет руху грошових коштів і бюджет балансу) – зведені фінансові документи вищого рівня, які відображають прибуток, ліквідність та рентабельність капіталу підприємства;

- функціональні бюджети – відображення результатів процесів, виражених у натуральній і вартісній оцінці;
- операційні бюджети – бюджети, в яких враховується фінансовий результат діяльності підрозділів підприємства [3].

Узагальнюючи погляди різних науковців щодо можливих видів бюджетів підприємства, запропонуємо наступну класифікацію (рис. 2).

Найважливішим етапом процесу бюджетування є складання основного бюджету, який включає операційні та фінансові бюджети за сегментами діяльності і за строками виконання. Отже, доцільно навести методику формування бюджетів підприємства.

Бюджетування на підприємстві може здійснюватися за двома підходами: функціональний та по-процесний, враховуючи важливі характеристики ведення бізнесу. Використання функціонального підходу на підприємстві передбачає узгодження з його ієрархічною структурою, об'єднання окремих функцій діяльності у підрозділи (бухгалтерія, транспортний відділ, відділ збуту тощо). Використання по-процесного підходу передбачає об'єднання деяких підрозділів підприємства за бізнес-напрямами (напрямами реалізації, обслуговування, постачання тощо). Немировський І.Б. і Старожукова І.А. зазначають, що «попроцесний підхід змінює логіку управління підприємством, дає можливість координувати дії на рівні центрів та зосередитися керівництву підприємства на стратегічних завданнях» [13].

Рис. 2. Класифікація бюджетів підприємства (опрацювання власне)

Для підприємств торгівлі, які, крім сегментів торговельної сфери діяльності, виділяють такі сегменти, як виробництво та надання певних послуг, доцільно використовувати попроцесне бюджетування. На рис. 3 зображено структурну схему основного бюджету підприємства торгівлі, на якій ми показали взаємозв'язок підрозділів, що є складовими окремих сегментів діяльності, з бюджетами підприємства.

Бюджети, зображені на рис. 3, базові. Даний перелік кожного окремого господарюючого суб'єкта може розширюватись за рахунок формування додаткових бюджетів. Враховуючи потреби суб'єкта господарювання, операційний бюджет підприємства можна деталізувати (за видами товарів чи товарних груп, за регіонами продажу, за видами витрат тощо), тобто бюджети верхнього рівня можна поділити на бюджети нижчих рівнів.

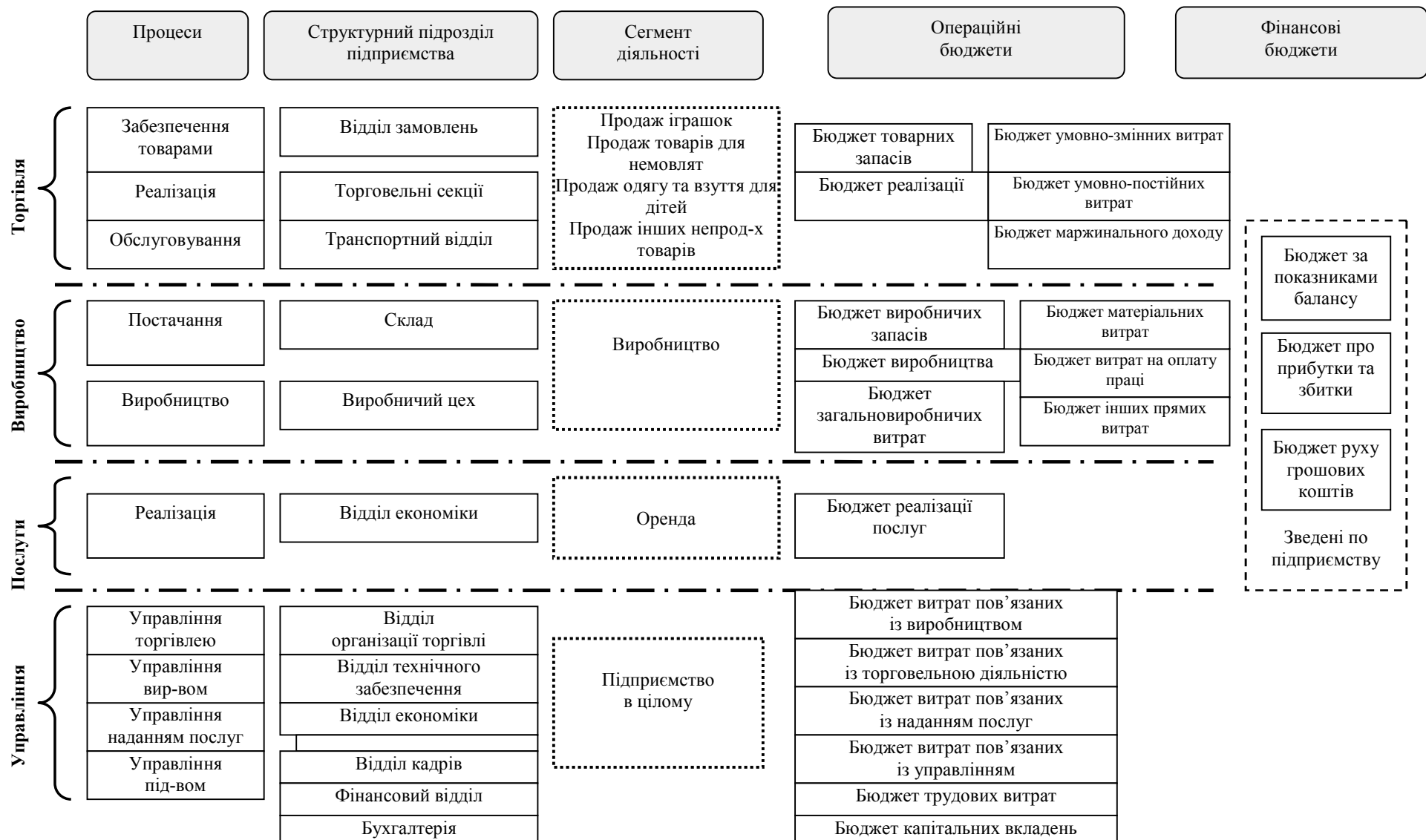

Рис. 3. Структурна схема основного бюджету та його зв'язок із сегментами діяльності та основними процесами підприємств торгівлі (узагальнено на основі матеріалів ПАТ «Універмаг «Дитячий світ», м. Київ)

Бюджети за одиницями вимірювання можуть бути натуральними, вартісними та вартісно-натуральними. Використання натуральних показників дозволяє контролювати нефінансові показники сегментів діяльності (підрозділів) підприємства, які є не менш важливими, поряд із фінансовими. Але застосовувати натуральні показники, здійснюючи бюджетування в торговельній сфері, де реалізується широка номенклатура товарів, досить складно. Вирішення цієї проблеми можливе, використовуючи умовні одиниці виміру при бюджетуванні торговельної сфери, на основі яких формується уся бюджетна система підприємства (марка товаровиробника, група товарів, середні обсяги реалізації тощо).

Більшість науковців, які досліджували процес бюджетування, вважають, що його доцільно починати з формування операційних бюджетів, а саме бюджету реалізації [2; 6; 11; 13; 14]. Важлива роль у формуванні операційних бюджетів належить створенню бюджету реалізації, який в подальшому буде основою для формування бюджетів: бюджету товарних запасів, закупок, умовно-постійних і умовно-змінних витрат, трудових витрат, торгової націнки. Такий підхід пояснюється залежністю більшості показників (обсяг товарних запасів, прибуток, рентабельність, розмір витрат періоду тощо) від обсягу товарообороту [1; 7].

Важливим етапом є взаємоузгодження бюджету між усіма зацікавленими особами, що реалізується шляхом залучення до процесу формування бюджету керівників усіх рівнів управління, для створення ефективного засобу управління, а не технічного виконання поставлених завдань.

Після погодження на нижчому управлінському рівні бюджет обговорюється вищим керівництвом. Отже, «бюджети також можна розглядати як результат переговорів між керівниками і відповідальними виконавцями. Бюджети в процесі обговорення перевіряються на взаємну сумісність. Це може потребувати неодноразового проходження бюджетів крізь усі рівні управління доти, доки бюджети не будуть скоординовані і не стануть прийнятними для усіх сторін» [8].

Здійснивши збалансування та узгодження всіх бюджетів, формується основний бюджет підприємства, який включає операційний та фінансовий бюджети і затверджується вищим керівництвом. На підприємствах торгівлі, які виділяють сегменти не лише торговельної сфери, доцільно генерувати операційні бюджети за напрямками діяльності, а на завершальному етапі об'єднувати у загальний бюджет компанії. Цей підхід дозволить контролювати діяльність підприємства за кожним напрямком, і спростить процес здійснення прогнозування показників.

Узагальнюючи вищевикладений матеріал, можна зробити такі **висновки**:

1. Бюджетування є основним та найефективнішим інструментом планування діяльності підприємства.
2. Управління підприємством на основі бюджетів є ефективним та результативним за умови наявності чітко налагодженої системи контролю за виконанням бюджетів.
3. Формуючи бюджети, потрібно дотримуватись критеріїв максимізації кінцевих результатів – як фінансових, так і виробничих – та збереження фінансової стійкості організації у довгостроковому періоді на необхідному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров О.А. Методика бюджетирования в торговых организациях / О.А. Александров // Экономический анализ: теория и практика. – 2007. – № 5 (86). – С. 31–38.
2. Бочаров В.В. Коммерческое бюджетирование / В.В. Бочаров: Учеб. пособ. – СПб.: Питер, 2003. – 368 с.: ил.
3. Васильева М.В. Концептуальные основы внедрения системы бюджетирования / М.В. Васильева // Управленческий учет. – 2005. – № 2. – С. 91–99.
4. Вахрушина М.А. Бюджетирование: задачи и процедуры / М.А. Вахрушина // Современный бухучет. – 2004. – № 12. – С. 30–35.
5. Голов С.Ф. Управлінський облік / С.Ф. Голов: Підручник. – К.: Лібра, 2003. – 704 с.
6. Гущина И.Е. Бюджетирование в системе управленческого учета / И.Е. Гущина // Бухгалтерский учет. – 2004. – № 19. – С. 50–55.
7. Демиденко Ю.Г. Разработка методики бюджетирования в моноформатных локальных операторах розничной сети / Ю.Г. Демиденко // Управленческий учет. – 2008. – № 7. – С. 107–112.
8. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет / К. Друри: Пер. с англ. под ред. С.А. Табалиной. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 774 с.
9. Жарылгасова Б.Т. Особенности технологии бюджетирования финансовых результатов деятельности экономических субъектов / Б.Т. Жарылгасова // Управленческий учет. – 2008. – № 1. – С. 91–101.
10. Каверина О.Д. Управленческий учет: системы, методы, процедуры / О.Д. Каверина. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 352 с.: ил.
11. Ковтун С. Бюджетування на сучасному підприємстві, або Як ефективно управляти фінансами / С. Ковтун. – Х.: Фактор, 2005. – 340 с.

12. Нападівська Л.В. Управлінський облік / Л.В. Нападівська: Підруч. для вузів. – [2-е вид., доопрац. та доп.]. – К.: КНТЕУ, 2010. – 648 с.
13. Немировский И.Б. Бюджетирование. От стратеги до бюджета – пошаговое руководство / И.Б. Немировский, И.А. Старожукова. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2006. – 512 с.: ил.
14. Онищенко С. Бюджетування в системі фінансового управління підприємством / С. Онищенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – С. 42–51.
15. Финансовый менеджмент: теория и практика / [Е.С. Стоянова, Т.Б. Крылова, И.Т. Балабанов и др.]; под ред. Е.С. Стояновой. – [5-е изд., перераб. и доп.] – М.: Изд-во Перспектива, 2003. – 656 с.

УДК 336.71:336.22

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ З ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК НА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Пашкурова Н.П., старший фахівець сектору корпоративного аналізу, бюджетування та звітності
АТ «ОТП Банк», м. Київ,
аспірантка Науково-дослідного фінансового інституту
«Академія фінансового управління», м. Київ

В статье рассмотрены особенности определения налоговой нагрузки с прибыли коммерческих банков и ее влияние на деятельность банковских учреждений. На основе проведенных расчетов раскрыта необходимость регулирования налоговой нагрузки с прибыли банков и обеспечение ее равномерного распределения между группами банков.

Ключевые слова: банк, налог с прибыли, страховые резервы, налоговая нагрузка, налоговое регулирование.

In the article the peculiarities of the determination of profits tax burden of commercial banks and its influence on the activity of banking establishments are considered. On the basis of conducted calculations the necessity of the regulation of profits tax burden of banks and providing of its equal distribution between groups of banks are highlighted.

Key words: bank, profits tax, insurance reserves, tax burden, tax regulation.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Питання оподаткування банківських установ було центральним у дослідженнях таких науковців, як С. Барулін, М. Бутильков, Я. Міркін, Т. Юткіна. Дослідженню питань сплати податків банківськими установами присвячено роботи І. Сало, О. Сербіної, Н. Євченко, Л. Шевчук, В. Москалюк, С. Попова та інших. При цьому основна увага приділялася дослідженню специфіки оподаткування окремих банківських операцій та визначенню напрямів його удосконалення, а також питанням податкового менеджменту. В той же час, залишаються невизначеними напрями оптимізації податкового навантаження з прибутку комерційних банків України.

Вклад основного матеріалу дослідження. Розвиток банківської системи України та системи оподаткування її діяльності є нерозривними процесами, які потребують постійного аналізу та удосконалення. Це обумовлено тим, що оподаткування є суттєвим фактором банківської діяльності, який здійснює як прямий, так і опосередкований вплив на діяльність банків. Незважаючи на те, що податки встановлюються не окремо для кожного банку, а для банківської системи в цілому, недооцінювати їх вплив на функціонування кожної без винятку банківської установи не можна. Система оподаткування прямо впливає на фінансові результати, ліквідність, собівартість продуктів та послуг банку. За допомогою податків держава може регулювати рентабельність операцій банків, а також впливати на розмір власних коштів банків, їх стабільність і стійкість. У свою чергу, оподаткування інших суб'єктів господарювання та фізичних осіб опосередковано впливає на асортимент банківських продуктів та послуг, ресурсний потенціал, вибір пріоритетних напрямків діяльності банку [1].

Проведені розрахунки та їх наступний аналіз показав, що за період 2007–2010 рр. загальна сума сплачених податків комерційними банками України зменшилася на 60,2 %, сплата податку на прибуток – на 71,4 %, величини чистого прибутку – на 253 % (рис. 1) [2]. Таким чином, податок на прибуток